Dnr 2017/1488 --8

§ 59

Medborgarförslag om att skylta upp Salas äldre historia, ordna med utställningar samt att skriva om dem i turistinformationen samt på hemsidan

INLEDNING
Medborgarförslaget inkom den 26 februari 2018 från Sala-Heby vikingavänner och handlar om att om att skylta upp Salas äldre historia, ordna med utställningar samt att skriva om dem i turistinformationen samt på hemsidan.

Beredning
Bilaga KS 2019/48/1, Svar på medborgarförslag från kommunstyrelsens ordförande
Bilaga KS 2019/48/2, Yttrande från kultur och fritid
Bilaga KS 2019/48/3, Bilaga till medborgarförslag från Sala-Heby vikingavänner
Bilaga KS 2019/48/4, Medborgarförslag från Sala-Heby vikingavänner

Yrkande
Anders Wigelsbo (C) yrkar
att ledningsutskottet föreslår att kommunstyrelsen hemställer att kommunfullmäktige beslutar
att anse medborgarförslaget besvarad, samt
att uppdra till kultur – och fritidskontoret att, i samverkan med Information Sala, se över hur den digitala informationen om de fornminnen som finns i kommunen kan synliggöras.

BESLUT
Ledningsutskottet föreslår att kommunstyrelsen hemställer att kommunfullmäktige beslutar

att anse medborgarförslaget besvarad, samt
att uppdra till kultur –och fritidskontoret att, i samverkan med Information Sala, se över hur den digitala informationen om de fornminnen som finns i kommunen kan synliggöras.

Utdrag
Kommunfullmäktige

Bilaga KS 2019/48/1

SALA KOMMUN

KOMMUNSTYRELSEN
Anders Wigelsbo

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2019 -03- 15
Diarienr 2017/1488-7
Dpb:

Svar på medborgarförslag om att skylta upp Salas äldre historia, ordna med utställningar samt att skriva om dem i turistinformationen samt på hemsidan

Sala-Heby vikingavänner via Johan Pettersson inkom den 26 februari 2018 med rubricerat medborgarförslag.

Förslagsställarna vill att det ordnas en utställning där man från Gamla Uppsala museum lånar hem fynden från bland annat de två båtgravarna som man fann vid Sagån när dammen för Silverhyttan revs. Vidare vill man skylta upp Salas äldre historia, till exempel platsen för båtgravarna. En skylt vid labyrinten vid Långforsen som kopplas till den gamla järnålderslabyrinten som en gång fanns vid Möklinta kyrka. Skylt och fikabord vid gravhögarna utmed Tärnarakan. Förslagsställarna vill också att informationen ska visas i turistinformationen, i broschyrer samt på kommunens hemsida,

Medborgarförslaget har remitterats till Kultur och Fritidskontoret för yttrande.

I yttrandet framgår att fynden som är funna vid Sala hytta är föremål från de två båtgravarna. De är tolkade som två kvinnoskelett med fynd av spännen och spännbucklor med mera. Föremålen är inlånade från Statens historiska museum som äger föremålen, till Karlsgatan 2 i Västerås och visas i länsmuseets forntidsutställning. Museet har lånat föremålen till och med mitten av maj 2019. Därefter kommer museet troligen att anhålla om föremålen ytterligare en tid.

Historiska museet kräver hög klass på säkerhet och klimat för att låna ut föremålen. För Sala kommun skulle det innebära kostnader för klimatanläggning och säkerhetsklassade lokaler.

I takt med digitaliseringen öppnas nya möjligheter att söka och även samla information om fornlämningar . Digitaliseringen innebär också att det är tillgängligt för de som inte kan besöka platserna fysiskt.
Riksantikvarieämbetets nationella fornminnesinformationssystem (FMIS) innehåller information om alla kända fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige. Denna information är tillgänglig för alla genom söktjänsten Fornsök. Bland annat kan man där hitta information om labyrinten vid Långforsen.

SALA1000, v 2.0, 2012-08-02

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsen
Box 304
733 25 Sala

Besöksadress: Stora Torget 1
Växel: 0224-74 70 00
Fax: 0224-188 50
kommun.info@sala.se
www.sala.se

Anders Wigelsbo
Kommunstyrelsens ordförande
anders.wigelsbo@sala.se
Direkt: 0224-74 71 00

SALA KOMMUN

Kommunstyrelsen

Att anordna en utställning, med de investeringar en sådan innebär, kan inte i nuläget anses försvarbart. Däremot kan den information som redan finns tillgänglig digitalt med fördel användas för att synliggöra Salas rika historia.

Med hänvisning till ovanstående föreslår jag att ledningsutskottet föreslår att kommunstyrelsen hemställer att kommunfullmäktige beslutar

att anse medborgarförslaget besvarat

samt

att uppdra åt Kultur- och Fritidskontoret att, i samverkan med Information Sala, se över hur den digitala informationen om de fornminnen som finns i kommunen kan synliggöras.

Anders Wigelsbo (C)
Kommunstyrelsens ordförande

Bilaga KS 2019/48/2

SALA KOMMUN

SALA KOMMUN
Kommunstyrelsens förvaltning
Ink. 2018 -05- 18
Diarienr 2017/1488 Aktbilaga 6

2018-05-14

PETRA JABLONSKI
DIREKT: 0224-74 77 11

KOMMUNSTYRELSENS FÖRVALTNING

Svar på medborgarförslag om att skylta upp Salas äldre historia, ordna med utställningar samt att skriva om dem i turistinformationen samt hemsida

Kultur- och fritidskontoret har tagit del av medborgarförslaget om att ordna med utställning med föremål, som t ex de två båtgravarna man funnit vid Sagån när dammen för Silverhyttan revs samt att marknadsföra platserna. Medborgarförslaget lyfter också skyltning av Salas äldre historia.

Fynden som är funna vid Sala hytta är föremål från de två båtgravarna och är tolkade som två kvinnoskelett med fynd av spännen och spännbucklor m.m. De är nu inlånade från Statens historiska museum som äger föremålen till Karlsgatan 2 i Västerås och visas i länsmuseets forntidsutställning. Museet har lånat föremålen till mitten på maj 2019. Därefter kommer museet troligen att anhålla om föremålen ytterligare tid.

Föremålen kräver hög klass på säkerhet och klimat från Historiska museet för att lånas ut. För Sala kommun skulle det innebära kostnader för klimatanläggning och säkerhetsklassade lokaler.

I takt med digitaliseringen öppnar det nya möjligheter att söka och även samla information om fornlämningar. Digitaliseringen innebär också att det är tillgängligt för de som inte kan besöka platserna fysiskt. Riksantikvarieämbetets nationella fornminnesinformationssystem (FMIS) innehåller information om alla kända fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige. Denna information är tillgänglig för alla genom söktjänsten Fornsök och allt eftersom nya undersökningar och inventeringar genomförs tillkommer mer information i tjänsten. Bland annat kan man hitta information om labyrinten vid Långforsen.

Petra Jablonski

Kultur och Fritid

SALA4006, v 2.0, 2012-08-27 C:\Users\petjab\Desktop\PETRASSVAR GÄLLANDE MEDBORGARFÖRSLAG OM ATT SKYLTA UPP SALAS ÄLDRE HISTORIA.docx

Bilaga KS 2019/48/3

FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Vikingatidsgrafvar i Sagån vid Sala
Almgren, Oscar
Fornvännen 2, 1-19
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1907_001
Ingår i: samla.raa.se

VIKINGATIDSGRAFVAR I SAGÅN VID SALA

AF

OSCAR ALMGREN.

Fornfynd komma stundom fram, där man minst har anledning vänta dem. Icke skulle det ha fallit någon in att söka vikingatidsgrafvar under de fördämningar, som — troligen på 1500-talet — anlagts i Sagån för att bereda drifkraft åt den hytta, där silfret från Sala grufva smältes.

"Gamla hyttan", som den nu kallas, ligger en half fjärdingsväg norr om staden, omedelbart invid Sala landsförsamlings kyrka. [1] Den nedlades för några år sedan, då hyttdriften flyttades till en modernare anläggning närmare grufvan. Den genom uppdämningen bildade, halfmilslånga sjön Sala dam förlorade därmed sin uppgift i silfverberedningens tjänst; dess stora areal behöfdes nu bättre till sitt gamla ändamål: att bära "åkrarnes guld". Dammen tappades, Sagån reglerades, fördämningarna slopades. Därmed var man just sysselsatt, sommaren 1901, då den 21 juni ett af arbetslagen i blåleran under fördämningarna påträffade märkliga fynd.

Enligt en notis, som omedelbart gick genom pressen, var det två skelett, som lågo "i kistor af trä, tydligen urholkade ur en enda stam", och som voro utstyrda med "vackert utsirade bronssköldar" m. m.

[1] Enligt ett i Sala landsförsamlings kyrkoarkiv förvaradt kungabref, hvilket kyrkoherden A. E. Thorbjörnsson benäget visat mig, fick Sala socken 1574 Widebo hemman till prästgård i ersättning för den förra, "hvilken för några åhr sedan blef lagt til Hyttegård". Att dammen dock ej genast uppdämts till sin senare höjd, framgår af ett annat bref af 1584, hvarigenom prästbolet fick "til Engh" Brytilsholmen, som ligger i Sala dam, men i senare tider före sänkningen varit öfversvämmad. Bland fördämningsvirket hittades under min därvaro ett $^1/_4$-öre 1636 och ett $^1/_6$-öre 1681.

Öfverstycket: djurfigur från Åloppe-fyndet, lerkärlsornament från skånsk gånggrift.

Notisen, som t. o. m. frestade att tänka på bronsåldersfynd, föranledde, att författaren på uppdrag af Riksantikvarien med första möjliga reste till platsen för att inhämta närmare upplysningar. Det befanns då, att "bronssköldarne" voro ovala spännbucklor, ledsagade af andra för vikingatiden karaktäristiska föremål, och att "kistorna" voro urholkade "ekstockar", kanoter; det var således en ny art af *båtgrafvar* från vikingatiden, som här genom gynnsamma omständigheter kunde konstateras. Tyvärr voro båda grafvarne liksom en tredje, hvilken påträffats dagen efter, så grundligt genomgräfda och genomletade af arbetarne, att endast ena ändan af hvarje graf återstod i orubbadt skick för den systematiska undersökning, som af mig företogs.

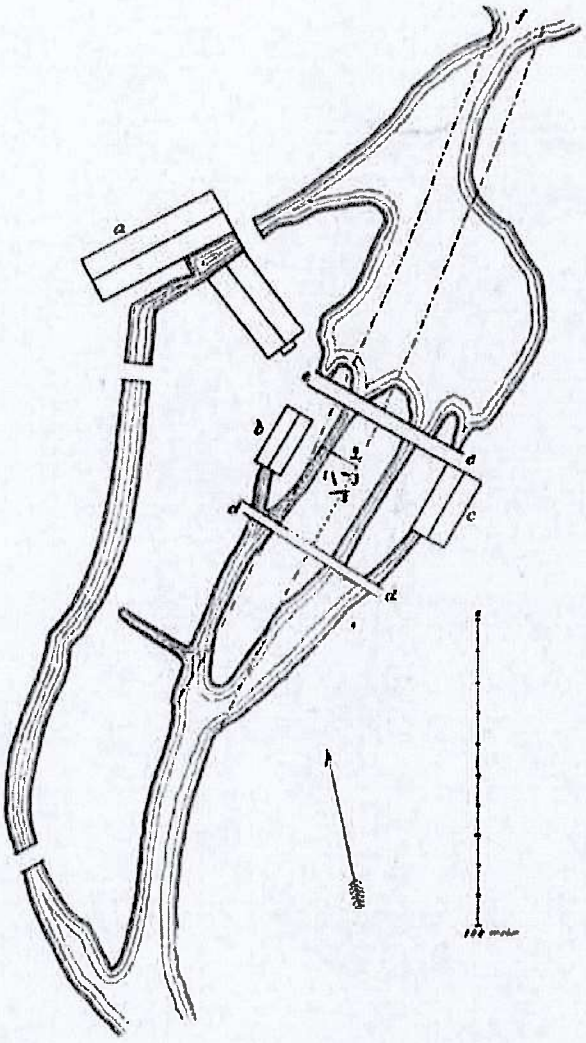

Fig. 1. (efter en af Statens landtbruksingenjör A. W. Nordin 1895—97 uppgjord karta).

a: Sala gamla hytta, *b:* vaskverket, *c:* extraktionsverket, *d:* gamla landsvägsbron, *e:* hyttdammen, *f:* Sala dam. De streckade linjerna ange den nya åfännan. 1—4: *grafvarne.*

Fig. 1 anger fyndens plats i förhållande till de gamla anläggningarna och den nya åfännan samt grafvarnes inbördes läge. [1]

[1] Läget af den år 1902 anträffade graf 4 i förhållande till de andra har blott på ett ungefär kunnat bestämmas.

Graf 1. *Kanot,* hvars norra ända vid undersökningen fanns kvar in situ till en längd af 1,30 m. Afskärningen befann sig på ett afstånd af c:a 4 m. från den orubbade östra delen af kanot 2. Södra ändan lär enligt arbetarnes uppgift ha slutat omkring 1 m. från den senare. Kanotens längd skulle således ha varit något öfver 4 m.; dess bredd

Fig. 2. 1/1.

har varit c:a 0,65 m. I den förstörda södra delen hade legat ett *skelett* med hufvudet åt S., på vänstra sidan, i krum ställning, så att öfverkroppen legat nästan tvärsöfver kistan. Skallen var krossad. Vid halsen och bröstet hade hittats följande föremål.

Ett par enskaliga *ovala spännbucklor,* alldeles lika hvar-

andra, den ena afbildad i *fig. 2.* Den ganska anfrätta ytan visar här och där på upphöjda partier rester af hvitmetallbeläggning. På undersidan tygaftryck: enkel tvåskäftad (linne-?) väfnad. Den ena bucklan har i kanten ett litet nu uppslitet hål för ring, hvartill motsvarighet ej finnes på den andra.

Fig. 3. $^1/_1$.

Ett *likarmadt bronsspänne* som *Ant. Tidskr.* IV, fig. 241; midtknoppen felas, hål för ring på samma ställe som å citerade figur.

En *bronskedja,* 34 cm. lång, gjord af S-formiga länkar, som äro så böjda, att kedjan blir tresidig. I hvardera ändan en ring. Ett stycke återges i *fig. 3.*

Fig. 4. $^1/_1$.

Fig. 5. $^1/_1$.

Fig. 6. $^1/_1$.

Fig. 7. $^1/_1$.

Fyra mycket tunna, cirkelrunda *hängprydnader af brons,* starkt anfrätta; den bäst bibehållna med spår af hvitmetallbeläggning på båda sidor; diam. 2,7 cm.

57 *pärlor af glas eller glasfluss* nämligen 3 i mosaik *(fig. 4,* svart med ljusare inläggningar, och två ex. som *fig. 5,* hvita med röda linjer), 1 röd opak, 1 liten mjölkhvit, ringformig, 13 grönaktiga, genomlysande, hvaraf sex refflade *(fig. 6),* de andra släta, plattade, 39 blå, genomlysande, alla utom en med finstrimmig, ofta vittrad yta, de flesta mer eller mindre cylindriska med ofta starkt snednötta ändytor *(fig. 7),* tolf äro små ringformiga.

En *pärla af kritartadt ämne.*

I den uppkastade jorden hade man sedan hittat en itubruten och ofullständig *järnknif.*

Öster om båtens södra del hade legat skelettet af en större *hund.*

Bland spillrorna efter denna graf fann jag sedan en *ögla af troligen förgylld bronstråd* med ändarna snodda om hvarandra, en liten bandformig *järnten* af 0,7 cm:s bredd, två gånger vinkelböjd, samt en helt liten *lerkärlsbit* af groft gods, från mynnings- eller möjligen bottenkanten [1]; dessutom ett par *fårtänder* och några *hönsben.*

Dessa sistnämnda benfynd stodo i tydligt samband med hvad som anträffades vid undersökningen af den oskadade nordändan af båten. Här lågo nämligen inom ett område af ungefär en half meters vidd en hel mängd ben af *får* [2] och *höns.* Af får fanns — utom nyssnämnda två underkäkständer — nedre ändan af ett höger skulderblad, åtskilliga refbensbitar samt ett höger bakben från straxt ofvan knäet t. o. m. hälen, afhugget midt öfver skenbenet och sedan hopvikt, så att häl och knä lågo tillhopa. Af höns funnos nästan alla ben af en individ utom hufvud och fötter; den har således varit nedlagd i ungefär samma skick, som ett höns nu för tiden serveras, dock lågo benen här ej i fullt sammanhang utan ganska spridda. Dessutom fanns ett vänster lårben af annan individ.

Dessa ben lågo inibland en hop multnade, men i blåleran fullt följbara *trärester:* tunna skifvor, flagor och pinnar samt tydliga stycken af tallbark. Ehuru ingen bestämd ordning mellan de olika trästyckena nu kunde ses (en detaljerad planteckning finnes i museets arkiv), är det icke osannolikt, att de utgjort något slags behållare — ask, korg el. dyl. — hvari matsäcken varit nedlagd.

Graf 2. *Kanot,* lik den i graf 1 och bättre bibehållen, så att stora stycken kunde tillvaratagas, det största 2,10 m.

[1] Alldeles säkert är det nog ej, att dessa föremål hört till denna graf.

[2] Då fårets ben äro ytterst svåra att skilja från getens, är det icke uteslutet, att de här funna benen tillhört det senare djurslaget.

långt. Den orubbade östra ändan fanns kvar till 1,80 meters längd; något längre åt väster (c:a 2 m. från ändan) hade den dödas hufvud anträffats. Skelettet hade legat utsträckt på rygg; från dess fötter hade varit ungefär en half meter till kanotens västända. Kanotens längd har sålunda varit inemot 4,5 meter. Bredden var endast något öfver 40 cm.

På bröstet och vid halsen af detta skelett hade arbetarne hittat 2 dubbelskaliga *ovala spännbucklor* samt ett *likarmadt spänne*. Det senare, med spår af hvitmetallbeläggning, är afbildadt i *fig. 8*. De ovala spännbucklorna äro af hufvudtypen

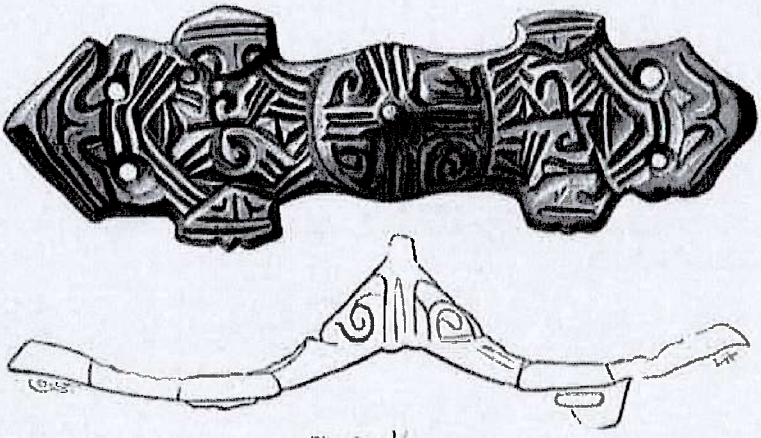

Fig. 8. $^1/_1$.

Sv. F. 554, men omaka. Den ena liknar närmast Rygh 654, men saknar samma fyra knoppar, som felas å Rygh 652, hvilken mera utvecklade typ det andra exemplaret härifrån tillhör.

Under kraniet, hvars hjärnskålsdel är väl bevarad (l. 177, br. 132 mm.) hade enligt arbetarnes uppgift *håret* ännu synts, men ej kunnat tillvaratagas.

I den bevarade båtändan *(fig. 9)*, omkr. $^1/_2$ meter från stäfven, funnos vid min undersökning tydliga rester af ett litet *träskrin* (A), något så när i sitt naturliga sammanhang. Den bäst bevarade, lodrätt stående (västra) sidan (*a*) mätte 25 cm. i längd och 12 cm. i höjd. Locket låg c:a 10 cm. öfver bottnen, som låg omedelbart på båtbottnen. Den norra sidan låg utfallen (*b*), af den östra och södra funnos inga spår, så-

vida det ej är den senare, som åkt ett stycke nedåt båten och stod där i lodrät ställning (*d*). Inga spår af järnbeslag eller spikar till skrinet funnos, ej häller några kvarlefvor af ben el. dyl., som legat i det; men under det låg på båtbottnen en längre träpinne (*c*). *e* är en träpinne utanför och något högre än båten.

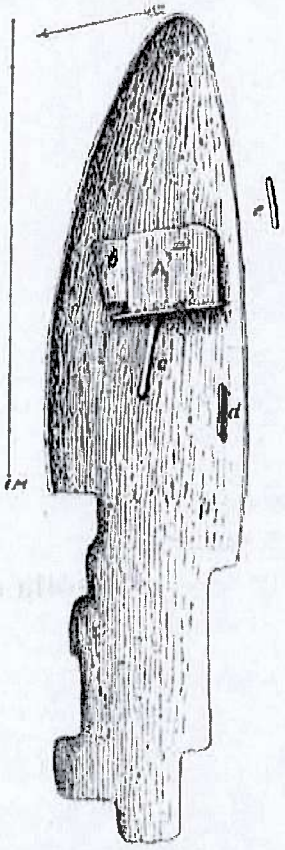

Fig. 9.

Fig. 10. $^1/_1$.

Graf 3. Ett par meter öster om graf 1 hade hittats ett tredje skelett med liknande utrustning af spännen och dylikt. De *ovala spännbucklorna* äro af samma hufvudtyp som de i graf 1 funna, men afvika något i fråga om orneringen (se *fig. 10*). Båda ha hål för ring i kanten vid den ända, där

nålfästet sitter, ett nytt bevis för att spännbucklorna fästes med nålspetsen uppåt. Äfven det *likarmade spännet (fig. 11)* är snarlikt det från graf 1, men har midtknopp i samma

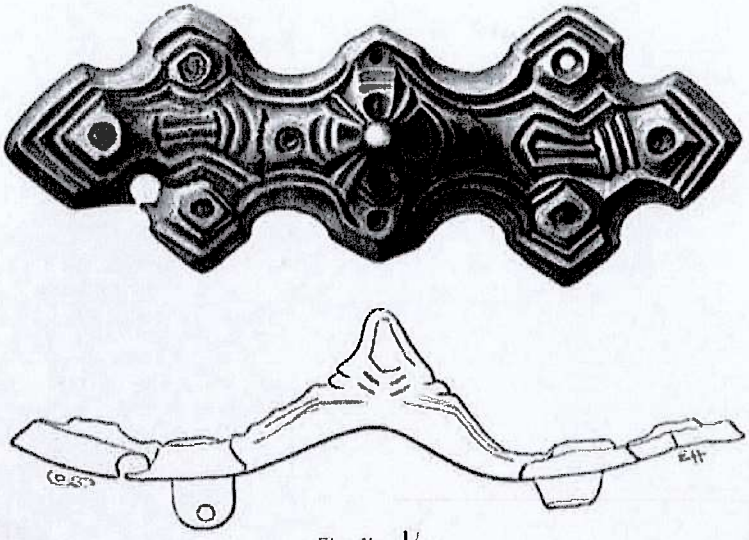

Fig. 11. $^1/_1$.

stycke som det öfriga. Halsbandet representeras här af två små runda skifformiga *hängprydnader af tenn* med fördjupadt och orneradt midtparti *(fig. 12)* samt 4 *glaspärlor*. Af de senare är en större grönaktig, genomlysande, tämligen flat, af 1,5 cm:s diam.; två små hafva samma cylindriska, snednötta form och finstrimmiga yta som så många från graf 1, men blott en af dessa är blå, den andra grönaktig; den fjärde pärlan är en liten ringformig, hvitaktig.

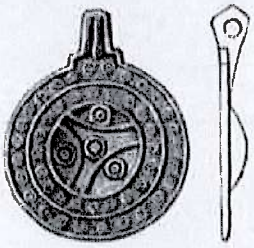

Fig. 12. $^1/_1$.

Likheten mellan denna graf och n:r 1 ökas än mer därigenom, att vid människoskelettets fötter hittats benen af en *hund* (mindre individ än i graf 1).

Däremot utgjordes här den dödas *"kista"* ej af en kanot utan af ett mera kompliceradt, af bräder hoptimradt föremål, hvars form och ursprungliga ändamål var svårt att utröna på grund af den förstörelse grafven undergått vid arbetena. Det var blott den sydöstra ändan till $^1/_2$ meters längd, som åter-

stod för noggrann undersökning. Här stodo (se planen *fig. 13*[1]) på c:a 80 cm:s inbördes afstånd ändarne af "kistans" båda

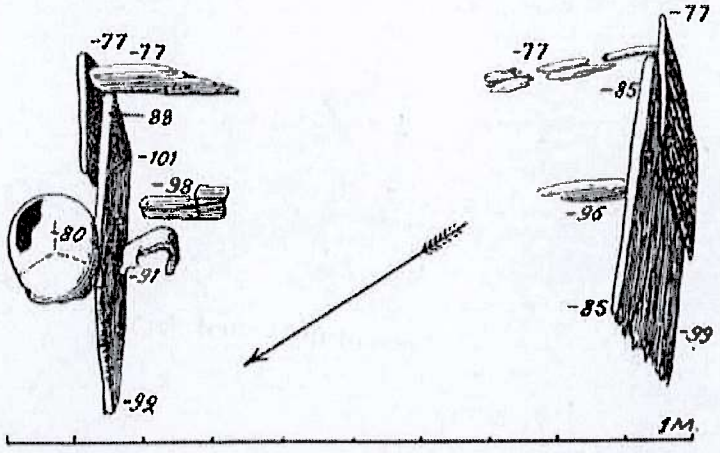

Fig. 13.

långsidor, i sin ursprungliga ställning på kant. *Fig. 14* återger den bäst bibehållna sidan, den sydvästra, sedd från dess insida; den nordöstra var i allt väsentligt lika. Det horisontela stycket är själfva sidobrädan, af 15 cm:s höjd, åt ena hållet stympad genom arbetarnes spadar. Man har att tänka sig den fortsatt till minst 2 meters längd; [2] det bevarade stycket mäter längs öfverkanten 40 cm. Vid den andra, ursprungliga, snedt afskurna ändan är med trenne trädubbar fästad en något smalare bräda, som jämnlöpande med afskärningskanten stiger snedt uppåt, men upptill är ofullständig och förstörd. Vidare skönjdes rester af två tvärslåar, som förbundit de båda kistsidorna. Huruvida dessa också med sina ändar bildat några af trädubbarna, som hopfäste hvardera sidans båda bräder,

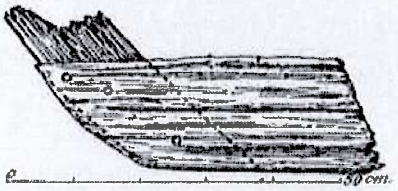

Fig. 14.

[1] Siffrorna på fig. 13 angifva djupet i cm. under det orubbade lerlagrets högsta punkt i en vid undersökningen kvarstående tvärvägg 2 m. NO. om graf 3.

[2] Nämligen så mycket som behöfves för att rymma den döda och hunden nedanför hennes fötter, såvida ej denne legat utom kistan. Arbetarne uppgåfvo, att kistan varit helt kort i jämförelse med kanoterna.

kunde ej med säkerhet afgöras. Af någon egentlig gafvel fanns emellertid intet spår, och ett mörkt bottenlager var för svagt för att med säkerhet kunna bestämmas som en multnad kistbotten. Arbetarne påstodo, att "kistan" haft lock, men ej botten.

Det gåtfulla i dessa kistrester ökades än mer genom det besynnerliga läge, som intogs af den dödas hufvud, den enda del af skelettet, som kvarlåg inom denna orubbade del af grafven. Endast underkäken låg nämligen inom "kistan", tätt innanför dess nordöstra sidobräda, under det själfva skallen låg tätt utanför samma bräda, med hjässan uppåt och med undersidan i jämnhöjd med brädans öfverkant; ansiktet var vändt åt NV. Kraniet föll sönder i bitar; de ganska nötta tänderna tyda på medelålders eller äldre individ.

Denna graf, hvars starkt ramponerade skick gjorde dess ursprungliga anordning svår att tolka, fick en intressant belysning genom den följande år anträffade

Graf 4, hvilken blef mindre rubbad af arbetarne, ehuru tillräckligt för att kvarlämna oafgjorda spörsmål.

Under min vistelse på platsen 1901 hade hela den nya åbädden från den gamla bron till straxt ofvanom graf 3 [1] fullständigt utgräfts, utan att några ytterligare grafvar påträffats. Partiet närmast ofvanför detta stycke blef däremot, på grund af åtskilliga dröjsmål i arbetena, ej bortgräfdt förrän nära ett år senare, i juni 1902. Då kom man på den nya grafven. Schaktningen förrättades nu af ett annat arbetslag, hvilket ej fått del af de vid fjolårets undersökningar meddelade föreskrifterna om försiktighet vid nya fynds anträffande. Men lyckligtvis blef grafven, innan så stor del af densamma hunnit förstöras, uppmärksammad af i närheten boende personer, bankkassör Nils Jonsson och herr Erik Jonsson, hvilka förhindrade vidare förstörelse och genast underrättade mig om fyndet. Tillsammans med fil. stud. Otto Frödin verkställde jag därpå undersökningen af grafven, ett lika tidsödande som intressant arbete, då det

[1] Området är på fig. 1 svagt prickadt.

gällde att ur leran framdissekera ett stort antal trärester och träföremål. Undersökningsplatsen var af sällsynt originalitet: graflagret låg djupare än ytan af den tätt invid framilande åns vatten, som dock fullständigt uteslängdes af den hårda blålere-väggen, förstärkt med ett par plankor (se *fig. 15*).

Fig. 16 visar planen af denna graf. Linjen *a a a* betecknar grafgropens gräns, hvilken med fullkomlig säkerhet kunde bestämmas, då skillnaden var påfallande mellan den ytterst hårda, orubbade leran utanför grafven och den smöraktiga lera,

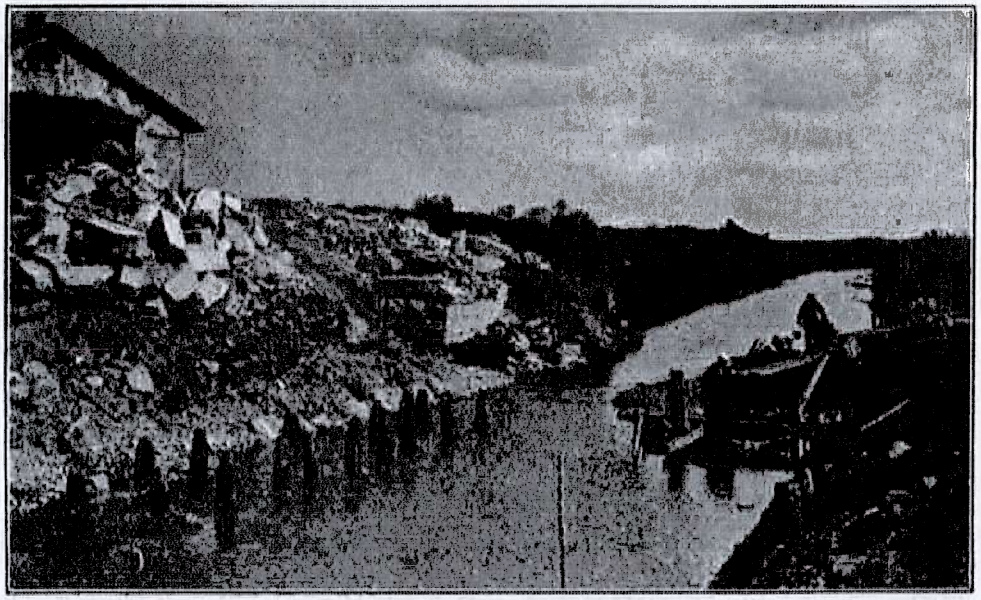

Fig. 15.

som utgjorde dennas fyllning. Den prickade linjen *b b b* utmärker norra gränsen för den del af grafven, som af arbetarne lämnats orörd upp till den nivå, som på planen betecknas med ± 0. Äfven utanför denna linje kvarlågo emellertid i grafvens bottenlager de på planen utritade skelettdelarne och föremålen i orubbadt läge, med undantag af kraniebitarne *d* och kist-sidestyckena *m*. Men norr härom var allt totalt bortgräfdt.

Skelettets läge företer flere egendomligheter (*c* är kraniebitar in situ, *d* dylika rubbade, *e* refben, *f* vänstra underarmen med armbågen åt norr, *gg* fingerben, *hh* lårbenen med bak-

sidorna uppåt, *i* bitar af vänstra vadbenet, *j* högra skenbenet, *k* högra vadbenet med en del fotben vid nedre ändan). Såväl lårbenens som vänstra underarmens läge visar ovedersägligt, att liket legat *framstupa*. Svårförklarligt är det spridda läget

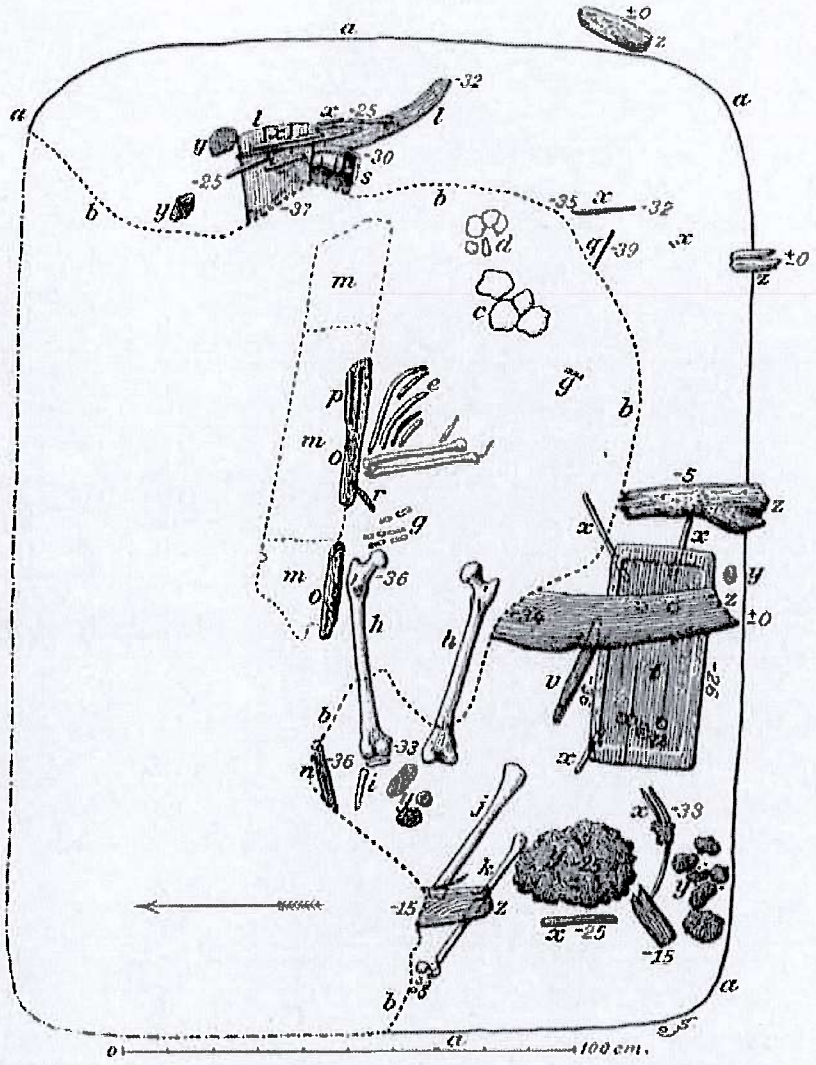

Fig. 16.

af underbenens delar i det här säkert orubbade lagret.

Därnäst ha vi att betrakta delarne af "kistan", såsom vi tillsvidare kunna kalla den. Dess östra ända *l* framgräfdes i orubbadt skick. Sidobrädans fortsättning *m m* var något skjuten ur läge, de västligaste styckena ännu mer, så att de ej in-

lagts å planen med undantag af den lilla biten *n*, hvilken tydligen låg in situ, ehuru den kanske på planen ej fått sin fullt rätta riktning. *Fig. 17* återger alla de funna styckena i deras sammanhang; brädans västända hade tyvärr gått totalt förlorad. I dess nuvarande skick är längden c:a 1,80 m. och kan på grund af utrymmet i grafgropen ej ha varit mer än högst 2 m. Bredden (eller höjden) är på det bäst bevarade stället ej fullt 20 cm.

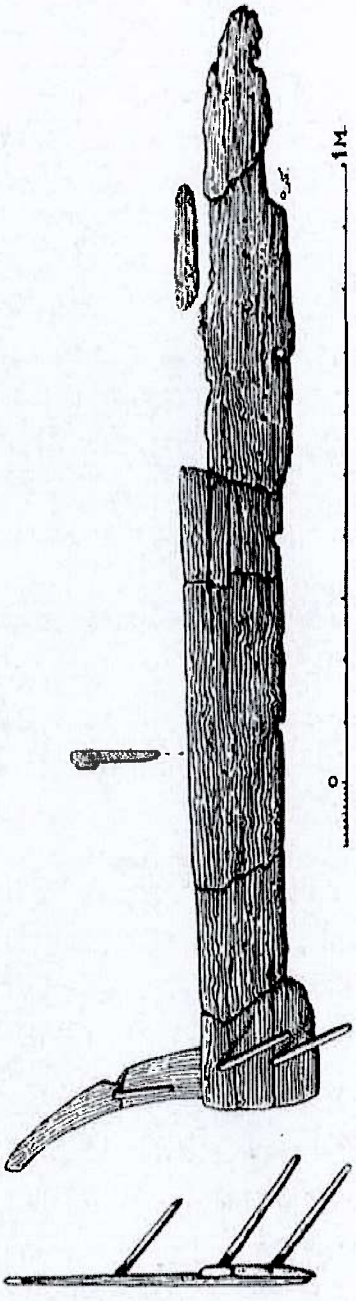

Fig. 17.

Brädan visar längs nedre kanten märken efter åtminstone 3 hål för trädubbar. Den bevarade öständan företer en konstruktion, som lifligt påminner om de i graf 3 anträffade "kist"-fragmenten. Äfven här är ett annat trästycke fästadt i vinkel mot brädan; det är här betydligt smalare och visar i sitt lyckligtvis fullständiga skick formen af ett uppåt afsmalnande och något bakåtböjdt handtag. De båda trädubbar, som fästa detta stycke vid brädan, fortsätta här alldeles tydligt i längre käppar, och en tredje dylik utgår från "handtagets" midt. De intogo nu en starkt lutande ställning och upphörde uppåt vid 19—25 cm:s djup under 0-nivån.

Jämförd med "kiständan" i graf 3 fordrar denna sidobräda med dess uppståndare vid ändan nödvändigt ett motstycke, med hvilken den varit förenad genom de utstående käpparne. Men af en andra sådan

sida var icke ett spår att upptäcka. Den enda möjligheten till förklaring af detta egendomliga förhållande synes vara den, att det ifrågavarande, väl dock som ett slags kista eller bår använda, föremålet kommit att i grafven ligga på sida, hvarigenom dess andra långsida kommit så högt upp, att den tidigare blifvit bortgräfd, kanske redan vid fördämningarnes anläggning, eller att den på grund af torrare läge fortare förmultnat. Ett sådant antagande angående "kistans" eller "bårens" läge skulle också kunna stämma med det egendomliga förhållandet, att skelettet låg framstupa; ehuru man då tvingas till en så våldsam förklaring, som att bår och lik blifvit *nedvältade* i grafgropen. Men det synes otänkbart, att endast en naturlig hopsjunkning af grafven kunnat ha så genomgripande verkningar.

Men hvad har det då egentligen varit för slags föremål, dessa i grafvarne 3 och 4 anträffade, som vi tillsvidare betecknat med orden "kista" eller "bår"? De invidliggande kanotgrafvarne 1 och 2 kunde tala för, att det också här är fråga om något slags båtar. Svårt är dock att förstå dessas konstruktion, i synnerhet då vi tänka på den höga smala uppståndaren i graf 4; och man borde då också ha funnit starkare spår af såväl gafvelstycken som bottnar till båtarne. Kan man våga tänka på *slädar?* Äfven denna förklaring möter dock svårigheter, och då jag icke har några bestämda skäl att anföra för densamma, torde det vara bäst att lämna frågan öppen, ehuru tyvärr utsikten icke är stor att genom nya liknande fynd af denna sällsynta art få saken afgjord. Det var skada, att de redan uppkastade, höga sidobankarna till den nya åränna omöjliggjorde eftersökandet af flere grafvar längre åt sidan.

Vi ha nu att omnämna öfriga fynd i graf 4.

Vid skelettets vänstra sida låg tången till en *järnknif (r)* med betydliga rester af själfva träskaftet, under det bladet var till största delen uppfrätt. Liknande var förhållandet med de *pilar,* som lågo längre uppåt längs sidan *(p).* Af deras järn-

spetsar återstodo blott två starkt uppfrätta fragment, under det af träskaften funnos åtskilliga, visserligen alldeles flatpressade stycken. Ännu bättre bibehållet var ett pilskaft, som låg inom den orubbade delen af grafven, vid *q*. Å denna, afbildad i *fig. 19,* ser man tydligt både den klufna ändan, som sattes på bågsträngen, och märken efter spiralformig omlindning med tråd el. dyl. På tre af de vid *p* funna fragmenten ser man denna omlindnings främre afslutning *(fig. 18);* den har sålunda omfattat endast pilens bakre del. Vi återfinna alldeles samma anordning på pilskaft från de stora mossfynden från äldre järnålderns slut (se Engelhardt, *Vimose-Fundet,* pl. 14: 23, *Thorsbjerg Mosefund,* pl. 12: 11, *Nydam Mosefund,* pl. 12: 5, 7, 8). Såsom Engelhardt anmärker, har omlindningen tydligen tjänat att fasthålla fjäderfan vid pilens bakre ända; på det från Thorsbjerg afbildade skaftet ser man, att det funnits sådant i fyra rader. Intendenten vid Lifrustkammaren frih. R. Cederstöm har meddelat mig, att dylik spirallindning för fanets fasthållande förekommer på äldre turkiska pilar.

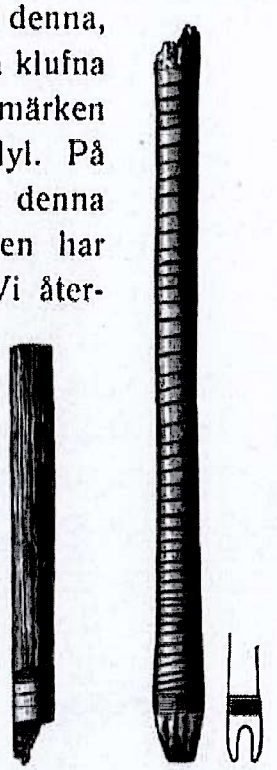

Fig. 18. $^{3}/_{1}$. Fig. 19. $^{3}/_{1}$.

Huru många sådana pilar varit nedlagda i grafven, låter nu ej bestämma sig (endast ett par af fragmenten äro utsatta vid *p*). De lågo på ett tunnt trästycke, hvaraf fortsättning fanns längre nedåt skelettets sida *(o o)*; om det varit ett koger, eller på något sätt hört till "kistan", kan ej afgöras.

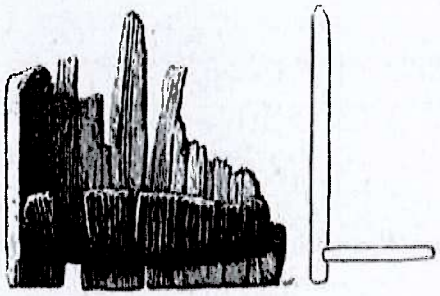

Fig. 20. $^{1}/_{1}$.

I den förstörda norra delen af grafven hittades två bitar af en långsträckt, nitad *benkam.*

Den för trädelars konserverande så förmånliga våta leran hade bevarat ännu ett par intressanta, tusenåriga träföremål åt oss. Det ena var ett litet *laggkärl,* tyvärr skadadt af arbetarnes spadar, så att blott en del återstod: *fig. 20.* Det låg ofvanpå den bevarade "kiständan" (*s* på planen).

Fullkomligt orörd framgräfdes däremot vid grafvens södra kant en liten *träpall (t)* med fyra ben, afbildad i *fig. 21* efter en på platsen tagen fotografi och i *fig. 22* rekonstruerad. Af de fyra benen var särskildt ett så fullkomligt bibehållet, att man på det samma kunde se snart sagdt hvarje ärr efter knifven, hvarmed det täljts; dess längd var 10,5 cm. Benen ha varit utåtriktade och med en väl tillskuren tapp instuckna i hål i pallens skifva, hvars tjocklek på grund af tapparnes längd kunde bestämmas till drygt 2 cm. Skifvan var naturligtvis eljest starkt medtagen; dock kunde man se, att den varit något tjockare längs kanterna, i det midtfältet var svagt fördjupadt. Längden var drygt 45, bredden c:a 20 cm.

Under pallen (vid *u*) lågo några tänder och andra kraniedelar af *får* samt ett par kotfragment m. m. troligen af samma djur.

För öfrigt var graflagret uppfylldt af hvarjehanda *trärester* och *-affall,* såsom pinnar *(x x x),* tallbarkflagor *(y y y)* och spånor, mycket mera än hvad som blifvit utsatt på planen, särskildt i lagret öfver skelettets knän. Den pinne, som sticker in under pallens nordöstra hörn, var tydligen af enträ. Straxt norr om pallen låg på bottnen ett tjockare trästycke *(v),* som tydligen var svedt.

Slutligen äro att nämna de rester af *gröfre träklabbar (z z z),* som i öfversta lagren gingo tvärsöfver grafven och säkerligen bildat ett slags tak öfver densamma.

Den sist beskrifna grafven, som tydligen inneslutit en man, hade icke några närmare daterbara föremål att uppvisa. Men det kan icke vara tvifvel om, att den är i stort sedt samtida

med de tre kvinnografvarne och sålunda tillhör vikingatiden. De tre andra grafvarnes ålder kan mera detaljeradt bestämmas

Fig. 21.

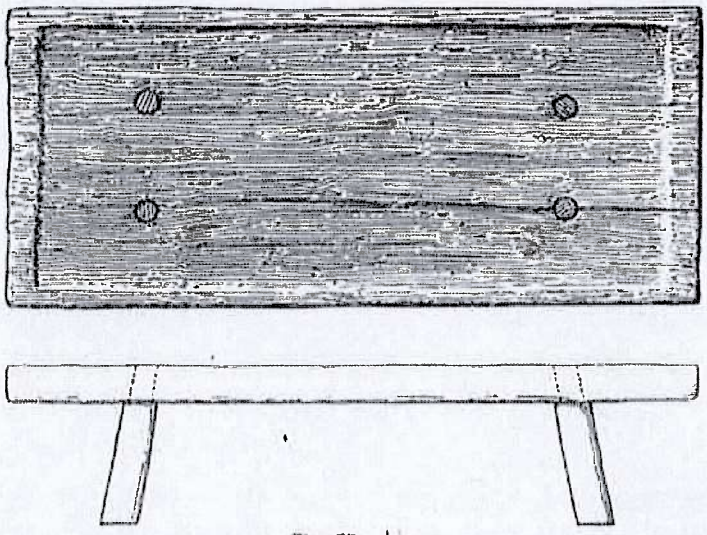

Fig. 22. 1/6.

på grund af de i dem funna ovala spännbucklorna. Grafvarne 1 och 3 innehöllo sådana af den typ, som Montelius *(Sv. Fornminnesför. Tidskr.* VIII, s. 157) hänför till början af 800-

talet, [1] under det den i graf 2 funna typen är ungefär ett århundrade yngre. Intressant är, att också de likarmade spännena i grafvarne 1 och 3 visa samma typ, medan det i graf 2 är af en helt annan form; vi ha här ett godt bidrag till denna spännegrupps ännu outredda, relativa kronologi.

Det är sålunda till vikingatidens tidigare hälft vi ha att hänföra grafvarne vid Sala hytta. Vida svårare är att bestämma deras förhållande till platsens dåtida topografi, först och främst till Sagån. Att de ej ursprungligen varit anlagda *i* ån, är väl otvifvelaktigt. Men helt nära intill densamma måste de ha legat. Tyvärr var det nu ej möjligt att afgöra, hvilken af de många å kartan fig. 1 utsatta rännorna, som representerar den ursprungliga åbädden. En vid regleringsarbetet anställd ingenjör förmodade emellertid, att det varit den östligaste, och detta synes mig ganska troligt. Grafvarne skulle i så fall komma på en 10 meters afstånd från åstranden. Att de varit nedgräfda till ett visst djup under åns vattenyta, framgår såväl af deras läge under den nu reglerade åns yta, som däraf att det lerlager, hvari de funnos, tydligen hållits i ständig fuktighet; ty endast så kan träsakernas konservering förklaras.

Huru djupt under den ursprungliga jordytan grafvarne varit nedgräfda, kan endast till en viss gräns bestämmas, då nästan hela området vid min ankomst till platsen redan var utgräfdt ned till grafvarnes nivå, och då dessutom den ursprungliga marken tydligen undergått ingripande förändringar redan vid fördämningarnes anläggande. Ofvan är emellertid nämndt, att ett par meter nordost om graf 3 den orubbade blåleran gick till en höjd, som angifves af djupsiffrorna på fig. 13. Denna graf torde alltså varit åtminstone en meter djup.

Huruvida grafvarne ofvan jordytan varit utmärkta med högar el. dyl., kan naturligtvis ännu mindre utrönas.

Till ytterligare belysning af terrängförhållandena kan näm-

[1] Till de skäl, Montelius å detta ställe anför för nämnda datering, har senare kommit ännu ett mycket värdefullt, i det ett par dylika spännbucklor i en graf vid Tuna i Alsike socken hittats tillsammans med 9 arabiska mynt från tiden 706—785 e. Kr. Se Stolpe i *Ymer* 1895, s. 223.

nas, att nämnda 0-punkt för graf 3 vid anställd precisionsafvägning befanns ligga jämnt 5 meter lägre än den närbelägna kyrkans södra dörrtröskel, hvars höjd öfver hafvet enligt geologiska kartbladet Sala är 177,7 fot, under det Sala dams vattenyta där angifves till 170,6 fot. Då 5 meter motsvara nära 17 fot, låg sålunda den nämnda punkten c:a 10 fot = 3 meter djupare än den uppdämda sjöns yta.

I Statens Historiska Museum äro 1901 års fynd införda under inv.-n:r 11357 och graf 4 under n:r 11739.

Ytterligare om de fyra danska dopfuntinskrifterna

af

L. FR. LÄFFLER. [1]

Professor Wimmer har i bref af 27 jan. i år, skrifvet efter mottagandet af denna tidskrifts fjärde häfte för 1906, meddelat mig, att han i "Tillæg og rettelser" till redan utgifna delar af sitt runverk, som skola intagas i det under tryckning varande fjärde bandets andra del, hvartill manuskriptet "allerede længe været helt færdigt", framställt förklaringar af Skyum- Hoptrup- och Hanbjærgfuntarnes inskrifter, som öfverensstämma med mina, och att han efter läsningen af min afhandling tillagt följande.

"Uafhængig af mig har Läffler i "Fornvännen" 1906, s. 181 ff. udtalt samme mening, hvad der yderligere har bestyrket mig i rigtigheden af denne antagelse. Mulig har Läffler også med rette læst indskriften på døbefunten i Brøndum *Asær* svarende til ældre *Assurr, Asurr,* og opfattet *blomæ* på Ål-stenen som mandsnavn (navn på stenhuggeren eller bygmesteren)".

[1] Fornvännen 1906, s. 181 ff.